

Oponentský posudek na diplomovou práci

Víta Papouška

Tlumočník jako mezikulturní mediátor v česko-čínském dialogu

Diplomant si v předkládané diplomové práci klade za cíl podat informovaný a teoreticky podložený souhrn problémů kulturní povahy, které mohou ovlivňovat česko-čínské obchodní tlumočení. Tato oblast přitom zatím nebyla dostatečně podrobně a fundovaně popsána, což však nesouvisí jen s jakýmsi dluhem translátologickým, nýbrž i s objektivní situací v oboru, jak myslím poměrně jasně vyplývá i z empirické části práce. Text je rozvržený do dvou velkých celků – teoretických úvodů a rozborů materiálu, které jsou představeny na pozadí připraveného teoretického rámce. Je zde určitý, byť vcelku pochopitelný nepoměr přibližně 3 : 1, úvodní kapitoly tedy jasně převažují.

Práce je koncipována logicky a je přehledně a odůvodněně členěna. Je psána velice čistým stylem prakticky bez jakýchkoli formulačních nepřesností či jen vážnějších zaškobrtnutí a je zřejmé, že se diplomant v užším tématu suverénně orientuje. Formální stránka též nevykazuje žádné nedostatky; použitá sekundární literatura je s ohledem na formát zcela dostačující, byť snad s některými drobnými výtkami (viz níže). Empirická část je zpracována natolik přesvědčivě, nakolik to jen bylo možné, zvážíme-li omezený rozsah i povahu materiálu.

Pokud jde o teoretické úvody, autor podal poměrně obšírný přehled různých náhledů na kulturu i na obtíže v mezikulturní komunikaci, a zejména různých „empirických“ způsobů hodnocení jednotlivých kultur. I přes zaměření práce je podle mě trochu škoda, že nesáhl aspoň rámcově trochu více „ad fontes“ a odkazuje převážně na publikace, které k problematice přistupují již se zacílením na obchod a management. Zejména mě mírně překvapuje, že ačkoli se diplomant zabývá jazykovou, konceptuální a kulturní relativitou, pomíjí celé oblasti (a tudíž i základní literaturu) kognitivní jazykovědy, kognitivní psychologie a jazykové typologie, které za posledních třicet let prošly bouřlivým vývojem a přicházejí asi s nejaktuálnějšími názory na tyto klíčové aspekty mezikulturních rozdílů. Stejně tak teorie schémat, skriptů apod. má svůj původ právě v těchto disciplínách (vč. teorie mentálních polí a idealizovaných kognitivních modelů, popř. nových teorií metafory apod.). Podobně se domnívám, že by prospělo zařazení i některých základních obecnějších publikací z oborů, jako je kulturologie, antropologie či dějiny pojmů ke korekci či prohloubení názorů čerpaných z aplikací těchto konceptů na oblast obchodní interakce.

Na první pohled je zřejmé, že představené teorie si v ledasčem protirečí, popř. se příliš neshodují jejich aplikace (tj. výsledky šetření podávaná v podobě nejrůznějších skóre), na což diplomant příležitostně a velmi vhodně upozorňuje. To se týká jak konstrukce jednotlivých kritérií, tak uplatnění byť i podobně utvářených kritérií v praxi (dobrým příkladem je „kolektivismus“). Problematické jsou podle mě zejména implikace typu „dlouhodobá orientace > utilitaristická etika > nezáměr o podstatu věcí“; bez bližšího vysvětlení či odůvodnění působí taková tvrzení poněkud nepřesvědčivě a rozhodně dost zjednodušeně. Za daných okolností se samozřejmě nabízí otázka, nakolik jsou ve svém úhrnu či selektivně použitelné k analýze, jakou si předsevzal diplomant. Zde by možná trochu rozsáhlejší a systematictější reflexe těchto diskrepancí a kritika jednotlivých přístupů nebyla na škodu, zvláště pokud má diplomant výhodu vzhledu do jedné z komplexních neevropských kultur. Z konkrétních otázek, jimiž se diplomant zabývá při porovnání odlišných koncepcí kultury, jsem přesně nepochopil jeho vlastnímu chápání identity – nerozumím tomu, jak je možné, že když se jedná o kulturní identitu, jak je výslovně uvedeno, a zároveň dnes víme, že samotná identita je kulturním konstruktem, může být „logickou vrstvou“ nadřazenou kultuře. Určité tápání a pochybnosti autora by možná bylo možné vyřešit konzultací některé z nedávnějších publikací o identitě, která je jedním z oblíbených předmětů studia postmoderních humanitních věd (nicméně uznávám, že téma není důležité pro celek práce). Soudě podle ilustrativních příkladů, značná nejasnost (byť se opět nejedná o ústřední téma) panuje také např. v tom, jak rychle se které vrstvy kultury mění (sociální dějiny a podobné obory dnes přitom pracují s pojmem generací, mezi nimiž se hodnoty a přesvědčení mění dosti podstatně, ačkoli právě to mělo být jádrem kultury). Je zřejmé, že historický, resp. diachronní či příčinný aspekt nebylo zapotřebí do práce zahrnovat, neboť by stačilo využít synchronní modely a empirická šetření, a je třeba říci, že by to asi bývalo i lepší. Kdykoli totiž diplomová práce zavítá do těchto končin, nastávají potíže, i když na svědomí to má z velké části citovaná literatura. Podle všeho, co známe z kulturních dějin, dějin pojmů, sociálních a politických dějin, ale řekl bych i jednoduše dějin obecných a zároveň z dalších humanitních oborů, působí až absurdně teorie o tom, že na současnou povahu jihorománských kultur (en bloc!) má vliv dávná existence římské říše na těchto územích, zatímco dnešní Skandinávci jsou ovlivněni pro změnu domnělou převahou žen v době formování jejich novodobých národů. Podobně povrchní jsou pak poznámky o české kultuře, které se snaží vysvětlit některé její rysy (navíc poměrně sporně pojímané – otázka autority myslím souvisí s oblibou titulů jen dost volně, zatímco mění se vztah k autoritě může dost souviset např. s krizí po r. 2008 a posilováním konzervativních sil v celé Evropě), tentokrát zas odkazy na zkušenost (post)-komunismu (a to vedle vlastních autorových soudů víceméně esejisticky laděnými pozorováními z roku 1995).

Diplomant se naštěstí velice obezřetně vyhnul většímu srovnávání české a čínské kultury, ale i to, jakým způsobem načrtl jejich jakousi historickou zkušenost, je zavádějící, protože klouzající jen po povrchu jevů. Nakonec mluvíme-li už o kulturní historii a dějinách myšlení, poněkud znepokojující je nálepka „konfucianská společnost“ či její variace – jejím protějškem

by byly společnosti „křesťanské“, což by jistě nebyl obzvlášť užitečný analytický koncept (nota bene když historicky vzato, velká část hodnot spojovaných schematicky s konfucianstvím jsou jednoduše hodnoty předmoderní, které velice dobře znaly i kultury evropské v době ještě dost nedávné).

Představení konkrétních kulturních specifíků Číňanů, vč. např. konceptu tváře, je zdařilé, čtivé a informativní, i když se možná by neškodilo přece jen poněkud více rozlišovat mezi sociálními a generačními skupinami, zvlášť když si diplomant uvědomuje, že tyto tvoří či mohou tvořit svébytné subkultury, které v některých teoriích ani v pravém smyslu subkulturami téže kultury nejsou, a když správně upozorňuje na odlišnost nejmladších generací Číňanů.

Vlastní rozbor pořízeného materiálu je, jak bylo řečeno výše, zpracovaný odpovídajícím způsobem; vysvětlení nutnosti změny původně zamýšlené metody na jinou je možno přijmout, pouze se snad sluší poznamenat, že počáteční představy diplomanta byly opravdu značně nerealistické. Jsem přesvědčen, že si diplomant uvědomuje, o jak omezený soubor se nakonec jedná a jaká je jeho vypovídací hodnota. Devět osob pravděpodobně s diametriálně odlišnými charakteristikami, osobními a profesními historiemi, prakticky bez tlumočnického školení, je vzorek, jehož vypovídací hodnota je statisticky vztato řekněme poněkud problematická. Osobně jsem kapitolu četl s chutí, ovšem s tím, že se jedná v první řadě jednoduše o sondu do těžkého života českého tlumočnicka čínštiny a že víc než o mezikulturní dialog, resp. jeho mediaci tlumočnickem, vypovídá o stavu oboru tlumočnicků a překladatelů čínštiny, popř. české společnosti a (ne)-kompetentnosti státní správy. Představení výsledku rozboru, který snad může sloužit jako určitá (někdy až anekdotická) ilustrace jednotlivých problémů, je velmi pečlivě proloženo odkazy na teoretickou část, nicméně se mi zdá, že vzhledem k obsahu rozhovorů je toto pojítka poněkud oslabeno, a to v tom smyslu, že praxe teorii odpovídá dost sporadicky.

Na základě výše uvedeného a i přes některé kritické výtky práci *doporučuji* k obhajobě a navrhuji hodnocení *výborně*.

V Praze, 10. září 2014

Lukáš Zádrapa